

מדינת ישראל
משרד החינוך
מינהל חברה ונוער
אגף של"ח וידיעת הארץ

שביל צפית - נחל דוד

"בואו נעשה שלום קטן, אני אתך, אתה אתי.

בואו נעשה שלום קטן, שלום קטן, אמת"

(מתוך: "בואו נעשה שלום קטן", מאת: לאה נאור)

צילום: רונית בין

[היש"מ](#) מותאם לסדנת "הבקע - גבול שלום מתפתח"

מאת: רונית בין

עריכה: רונית בין

עריכה לשונית: אפרת חבה

תשע"ו, 2016

רח' הנביאים 30, בניין ארלדן ירושלים, 91911, טל': 02-5603190/1, פקס': 02-5602054
אגף של"ח וידה"א – inbalba@education.gov
קובץ זה מכיל קישורים גם לאתרים חיצוניים שאינם אתרי משרד החינוך.
תוכן אתרים אלו, לרבות הפרסומות הכלולות בו, הינו באחריות בעלי האתרים ואינו באחריות משרד החינוך.

שביל צפית - נחל דוד

”בואו נעשה שלום קטן, אני אתך, אתה אתי.

בואו נעשה שלום קטן, שלום קטן, אמת”

(מתוך: ”בואו נעשה שלום קטן”, מאת: לאה נאור)

בקע ים המלח, כחלק מרצועת הבקע וממדבר יהודה הנושק לו, הוא אוצר טבע מרהיב, מרחב חשוב במורשת הלאומית, מנוף כלכלי אזורי וגבול של שלום.

שביל צפית שבתחום שמורת עין-גדי עובר בשוליים המזרחיים של מדבר יהודה. זהו מסלול נופי שעל קו התפר שבין החלק המדברי של השמורה לבין נווה המדבר. משביל צפית מתפצלים שבילים רבים ולאורכו נקודות תצפית מרהיבות אל מרחב בקע ים המלח שמשני צדי הגבול שבין ישראל לירדן.

מסלול היש”מ מתחלק לכמה מקטעים: המקטע הראשון נמשך בשביל צפית לאורך מדרגת סלע שמעל נחל דוד, הוא חושף נוף מצוקי מחודד לצד שכבות סלע רכות וטרסות רבות המעידות על יישוב קדום באזור. המקטע השני יורד משביל צפית אל הקניון היבש של נחל דוד ואל מפל החלון המרשים שלמרגלותיו שמורת נחל דוד.

המקטע השלישי עובר דרך המקדש הכלקוליתי אל שמורת נחל דוד – שאליה נגיע בחלק האחרון של המסלול.

במהלך במסלול נחשף לתופעות נופאדם ייחודיות לאזור ולמשותף לישראל ולירדן לאורך רצועת הבקע בכלל ובבקע ים המלח בפרט.

חבל ארץ: צפון מדבר יהודה.

משך זמן היש"מ: כ-6 שעות.

אורך המסלול: 5 ק"מ.

מפה: מפת סימון שבילים מס' 11 – צפון מדבר יהודה וים המלח.

נקודת התחלה: בית ספר שדה עין-גדי (נ"צ 237433/597618).

נקודת סיום: כניסה לשמורת עין-גדי.

עונה מומלצת להמחשת תכני הסדנה: סתיו, חורף ואביב. יש להימנע מטיול באזור ביום גשום או בשרב).

מגבלות: צוואר בקבוק- המעבר בקניון היבש מחייב הליכה בטור ומעכב את ההליכה, וכך גם הירידה בעזרת יתדות הברזל.

אין מים לשתייה לאורך המסלול!

דגשי בטיחות: יש קטעים שנדרשת בהם הליכה קרוב לשפת המצוק – הליכה בטור ובוהירות. זהירות נדרשת גם בשימוש ביתדות הברזל שנקבעו לסיוע הקבועות בחלקים שונים של המסלול. צוואר בקבוק המעבר בקניון היבש מחייב הליכה בטור ומעקב את ההליכה.

- אין ללכת במסלול בימים שבהם יש חשש לשיטפונות ובימים שבהם יש עומס חום גבוה.
- לאחר שיטפונות, ייתכן שיהיו מים בגבים של הקניון היבש שיגבילו או ימנעו את ההליכה בו, יש להתעדכן ולהיערך בהתאם.

דרגת קושי: מיטיבי לכת, אינו בר-נגישות .

ציוד נדרש: אין.

מקורות מים: בכניסה לבית ספר השדה וביציאה מהשמורה. לאורך המסלול אין מים (בנחל דוד יש).

אתרים בתשלום: שמורת עין-גדי.

מה ביש"מ

1. תיאור מסלול
2. מפת היש"מ
3. תיאור האתרים שבמסלול
4. מהלך הפעילות ביש"מ
5. המחשות ואמצעי עזר לניהול היש"מ

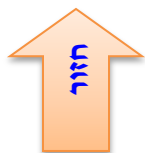
- פעילויות ומשימות (1)
- מה אני מאחל היום (2)
- זיהוי צמחים, בעלי חיים ואתרים שבמסלול (3)
- היווצרות הבקע (4)
- צופים אל המרחב (5)
- חתך רוחב של מדבר יהודה (6)
- שמורת עין-גדי (7) – שרטוט
- מדבר בצל גשם (8)
- מדוע ים המלח מלוח (9) – אגדה
- ישראל וירדן – המשאבים בבקע בעידן של שלום (10)
- מעגל של"ח (11)
- מהו מעגל של"ח

6. תנ"ך

- שמואל א, כג, כט
- שמואל א, כד, א
- שיר השירים א, יד
7. ביבליוגרפיה מומלצת
8. קישורים אינטרנטיים נוספים

תיאור מסלול

להגעה לתחילת המסלול, יש להקיף את מבני [בית ספר שדה עין-גדי](#). נלך בדרך המקיפה אותם מצפון להם עד [לאמפיתאטרון \(1\)](#), נצא דרך השער הקטן לכיוון מערב ונחבור אל שביל המסומן בשחור והמטפס במעלה תלול על [מצוק העתקים](#) ועל מורדות הר ישי המתנשא מעל. נעבור [שרידי טרסות חקלאיות \(2\)](#), ובהמשך העלייה בשביל נגיע אל [רחבה \(3\)](#) לא-מסודרת שממנה אפשר לצפות בבטחה אל הנוף המרהיב הנשקף משני עברי ים המלח ואל הרי מואב. נמשיך במעלה ונפנה לכיוון צפון אל שביל המסומן בשקוף (שני פסים לבנים ללא צבע ביניהם) העובר דרך שני מצוקים מרשימים וחובר שוב אל השביל המסומן בשחור – בו נמשיך עד [לנקודת פיצול \(4\)](#) לכמה שבילים. נמשיך מערבה בשביל המסומן באדום והמטפס אל מדרגת סלע גבוהה יותר מעל הערוץ של נחל דוד בקטע אופקי מתון. נמשיך בשביל עד להתפצלות שבילים [לקניון היבש \(5\)](#) של נחל דוד. נרד בקניון באפיקו המתפתל בין מצוקיו הנישאים אל המפתח המרהיב של [מפל החלון \(6\)](#) – הצופה אל המרחב ואל שמורת נחל דוד שלמרגלותיו. משם נשוב על עקבותינו ונעלה בשביל המסומן באדום, המטפס דרך הגדה הדרומית של הקניון וחובר אל שביל צפית, המסומן במקטע זה בצבע ירוק. השביל ממשיך על גדתו הדרומית של נחל דוד ויורד לכיוון דרום-מזרח, לעבר [המקדש הכלקוליתי \(7\)](#). מכאן נפנה צפונה אל המשך השביל היורד אל [שמורת נחל דוד \(8\)](#), נעבור דרך מעיין שלומית, מפל דוד ופינות חמד שלאורך השביל עד [לשער השמורה \(9\)](#), שם מסתיים המסלול. אפשרות נוספת: מהמקדש הכלקוליתי, אפשר להמשיך [למעיין עין-גדי](#) וממנו דרומה בשביל המסומן בשחור והיורד אל כביש הגישה [לנחל ערוגות \(10\)](#).

מפת היש"מ

מתוך: [ויקיפדיה](#)

תיאור האתרים שבמסלול

אמפיתאטרון בית ספר שדה עין-גדי (1)

בית ספר שדה עין-גדי הוא בית ספר שדה הראשון בישראל והראשון מסוגו בעולם. יוסי פלדמן הקים אותו בשנת 1960. בית ספר שדה זה, כמו אלו שהוקמו אחריו במשך השנים, נועד לחינוך הציבור, ובפרט בני הנוער, לשמירת הטבע. בית הספר נקרא על שם עמי אסף, שהיה סגן שר החינוך דאז. האדריכל נחום זולוטוב תכנן את בית ספר השדה בעין-גדי בין השנים 1962-1963. פרויקט זה נחשב אחד הנדבכים החשובים בתולדות האדריכלות הישראלית, והוא הופיע במגזיני אדריכלות ישראלים ובינלאומיים באותה עת.

שרידי טרסות חקלאיות (2)

בימי בית שני, שגשגה בעין-גדי קהילה יהודית חקלאית, ועיקר פרנסתה היה מגידול צמחי בושם. מדרגות חקלאיות כיסו את מניפות הסחף ואת מורדות הנחלים ערוגות ודוד. במעלה שביל צפית, קטע מדרגות עיבוד ששוחזר לזכר סרן אור אילן, שנפל בצוקי עין-גדי ב-1983 והוא בן 22 שנים. ליד השביל, שרידי ברכה עתיקה ששימשה לאגירת מי מעיין – המעיין יבש במרוצת השנים. המים שימשו להשקיית שטחי טרסות שהוכשרו במדרון. הגידולים שהוציאו מוניטין לעין-גדי בעת העתיקה היו התמר – "כמו תמר בעין גדי נתרוממתי" (בן סירא כד, ד), והאפרסמון – שממנו הפיקו את בושם האפרסמון. יריחו ועין-גדי התפרסמו במיוחד בזכות האפרסמון: "שהיו נותנים עיניהם בבעלי ממון ומפקידים אצלו אפרסמון... לערב באים ומריחין אותו ככלב..." (סנהדרין קט ע"א). כמו כן גידלו את הכופר (בערבית חינא), שמעליו הפיקו צבע אדום-צהבהב ריחני לצביעת שער, ציפורניים ושיניים: "אשכל הכפר דודי לי בכרמי עין גדי" (שיר השירים א, יד). את התמרים גידלו במישור, ואילו את האפרסמון במורדות הנמוכים של ההרים.

רחבה (3) – במעלה שביל צפית

שביל צפית חשוף לנוף ולכן אפשר לצפות ממנו אל המרחב – בעיקר מהאזורים שבהם השביל מתרחב לכדי רחבות טבעיות. שביל צפית מטפס על מצוק ההעתקים, הנראה ממנו במלוא הדרו. בתחתית המצוק, ממערב למזרח, נמשך נחל דוד, ומדרומו נחל ערוגות. בכיוון דרום-מזרח נפרש מראה מרהיב של ים המלח, של הרי מואב ושל שפך נחל ארנון שבירדן. מדרום לנחל ערוגות ומעליו, נמצא קיבוץ עין-גדי. במניפת הסחף של נחל ערוגות מטעי תמרים מוריקים, מפעל המים המינרלים "מי עין-גדי" ואוהל גדול המגן על שרידי בית הכנסת הקדום של עין-גדי. למרגלות נקודת התצפית נמצאים בית ספר השדה עין-גדי ואכסניית נוער. לאורכו של השביל אפשר לראות צמחייה מדברית אופיינית: רכפה לבנה, רכפתן מדברי, מציץ סורי, זוגן השיח, חצב מצוי (עלים בשרניים בחורף ושרביטי פריחה בשלהי הקיץ והסתיו).

הקניון היבש של נחל דוד ומפל החלון (5-6)

בקטע זה של נחל דוד זורמים רק מי שיטפונות שכן חלק זה של נחל נמצא מעל קו המעיינות. קירות הקניון עולים ומתרוממים בתלילות לגובה רב ביותר. לאורכו של הקניון מגלשות טבעיות, המסייעות במעבר בין הסלעים, ויתדות המסייעות בחציית הגבים כשהם מלאים. מעבר לעיקול הנחל, יתגלה "מפל החלון" – שגובהו כ-18 מטרים. המפל מאפשר מבט נרחב אל הנוף הירוק של שמורת נחל דוד ואל ים המלח ואל הרי מואב שברקע. את מצוקי הקניון מעטרת צמחייה אופיינית, שכמותה שראינו לאורך השביל ובערוץ עצמו. כן אפשר לראות כאן את עץ [השיזף המצוי](#).

[המקדש הכלקוליתי \(7\)](#)

המקדש הכלקוליתי שבעין-גדי הוא למעשה שריד של מקדש מהתקופה הכלקוליתית בארץ ישראל. [התקופה הכלקוליתית בארץ ישראל](#), המכונה גם תקופת הנחושת, משוערכת בין השנים 4,000 לפנה"ס עד 3,150 לפנה"ס. את האתר גילה הארכיאולוג יוחנן אהרוני כבר בשנת 1956.

משערים כי המקדש בעין-גדי היה מקדש מרכזי, לידו לא נתגלו שרידים של יישוב, ומכאן ההנחה כי המקדש שימש לפולחן לאנשים שבאו מרחוק. יש המשערים כי המגורים היו במערות הרבות שבהרים. המבנה המרכזי של המקדש הוא מלבני: 20 מטר על 5.5 מטר, ובו מתקן עגול ומזבח. במזבח נמצאו שרידים של חומרים שנשרפו: ענפים דקים, עצמות, שבלולים, גושי חמר, חרוזים ושברי צלמיות חרס.

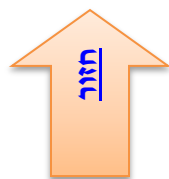
המקדש מורכב מארבעה מבנים, אחד מלבני ורחב והשאר מבנים מרובעים קטנים, כולם מצויים בתוך חצר. באתר נמצא שריד טיח, אולי של ציורי קיר, ציורים כאלה נמצאו גם באתרים דומים אחרים. המבנה המלבני היה בית השער, הוא מכוון למעיין עין-גדי הסמוך. לאורך קירותיו היו ספסלים – כנראה שימש מעין חדר המתנה. באחד החדרים היה ריצוף נאה, אולי שימש משכן לכוהנים.

בסמוך למקדש צומחים עצי [שיטת הסוכך](#).

שמורת [נחל דוד](#) (8)

שמורת נחל דוד היא חלק משמורת עין-גדי. הנחל קרוי על שם דוד המלך – כשברח מפני שאול, הגיע גם לאזור עין-גדי, שבו זורם הנחל: "וַיַּעַל דָּוִד מִשָּׁם וַיֵּשֶׁב בְּמַצְדּוֹת עֵין גִּדִּי" ([שמואל א, כג, כט](#)), "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁב שְׂאוּל מֵאַחֲרֵי פְלִשְׁתִּים וַיִּגְדּוּ לוֹ לֵאמֹר הִנֵּה דָוִד בְּמַדְבַּר עֵין גִּדִּי" ([שמואל א, כד, א](#)).

נחל דוד הוא נחל איתן, הזורם במשך כל השנה, הניזון ממעיינות שכבה הנובעים בערוצו. מקור מימיו העיקרי הוא מעיין דוד. חלקו העליון של הנחל, מעל מעיין דוד, יבש רוב השנה, מים זורמים בו בעיקר בימי החורף, בעת שיטפונות. בחלקו התחתון יש מפלים זורמים, הבולט שבהם הוא מפל דוד. בשל שפע המים, בשל איכותם, בשל הטמפרטורה הגבוהה ובשל העדר ימי קרה, התפתח במקום בית גידול ייחודי, עשיר ומגוון של צמחים ושל בעלי חיים. ביניהם צומח טרופי: מורינגה רותמית, שיזף מצוי, זקום מצרי, סלודורה פרסית, פתילת המדבר הגדולה (תפוח סדום); צומח נחלים: עב-קנה שכית, קנה מצוי, קנה סוכר גבוה ושערות שולמית. בעלי חיים הנצפים בשמורה במיוחד הם שפני סלע ויעל נובי, בעבר נצפו גם נמרים בשמורה. מבין הציפורים: טריסטרמית, עורב קצר זנב, סלעית לבנת בטן ושחור זנב; ובקרבת המים ובמים: שפירית, סרטן הנחלים, שחריר הנחלים.

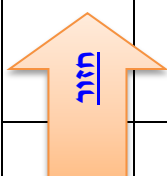

מהלך הפעילות ביש"מ

סדר	מקום הפעילות	נושא הפעילות ויעדי היש"מ	תיאור הפעילות	דגש מיוחד	הערות	זמן	ציוד מיוחד
1	אמפיתאטרון ביי"ס שדה עין-גדי (1)	א. ארוחת בוקר ב. הצגת נושא היש"מ ג. מה אני מאחל היום – משימה בשיתוף המש"צים ד. הוראות ביטחון ובטיחות	ב. מה מצפה לנו היום – קישור היש"מ לסדנה והצגת המסלול ג. מה אני מאחל היום (2)	א. אסור לאכול בשמורה, מלבד בנקודה זו ובסמוך למקדש הכלקוליתי (7). ב. רוב הכרטיסיות מתייחסות לרגשות שיש בהם כדי לקדם אווירה חיובית במהלך היש"מ ולקדם שיח סובלני בנושא שלום בין מדינות, נושא שיעלה בדיון במסר הערכי.	התלמידים פועלים בחוליות על-פי פעילויות ומשימות (1) שחולקו מראש. בסיום הפעילות, יש לחלק לחוליות את משימת הדרך: זיהוי צמחים, בעלי חיים ובמסלול (3).	40 דק'	זיהוי צמחים, בעלי חיים ואתרים שבמסלול (3)
2	מהאמפיתאטרון לשרידי המדרגות החקלאיות	הליכה	משימת דרך לאורך המסלול: זיהוי צמחים, בעלי חיים ואתרים שבמסלול (3)			10 דק'	
3	שרידי מדרגות חקלאיות (2)	א. זיהוי האתר וייעודו ב. נאת מדבר עין-גדי יעד 1 התלמיד יכיר את מאפייני הנופאדם בבקע (לאורך כל מסלול היש"מ).	א. זיהוי המקום בתמונות של משימת הדרך. א. מה הייעוד של מדרגות אלה. ב. מה אפשר קיום חקלאות באזור. גידול מיני בשמים וצמחי מרפא, כמו האפרסמון והכופר. ראו: תיאור האתרים שבמסלול.	יש לבקש מהתלמידים להתייחס לשטח ולמרחב (מדרון, נאת מדבר עין-גדי, מקורות מים).		20 דק'	
4	משרידי המדרגות החקלאיות עד לרחבת התצפית	הליכה	המשך משימת הדרך: זיהוי צמחים, בעלי חיים ואתרים שבמסלול (3)			15 דק'	
5	רחבה לתצפית (3)	א. תצפית יעד 2 התלמיד יצפה אל הגבול ואל המדינה השכנה ויאפיין את	א. היווצרות הבקע (4) ב. צופים אל המרחב (5) – תחרות בין החוליות	המורה יסכם את התצפית וייתחם להרי מואב ולבקע ים המלח וידגיש את נושא הגבול המשותף לירדן ולישראל		20 דק'	

			העובר במרכז הבקע והחוצה את ים המלח – הנמצא בשטחי שתי המדינות.	לזיהוי האתרים שבשטח, בהפעלת המש"צים.	הגבול (עימות או שלום).		
			אפשר להיעזר גם בתרשים של <u>שמורת עין-גדי (7)</u> .	1. <u>חתך רוחב של מדבר יהודה (6)</u> 2. זיהוי בשטח – חטיבת הנוף של מדבר יהודה, שבו עובר המסלול היש"מ	ב. מבנה <u>מדבר יהודה</u> ומיקומו ביחס לבקע		
6		הליכה	המשך משימת הדרך <u>זיהוי צמחים, בעלי חיים ואתרים שבמסלול (3)</u>	בדרך נעבור תמרור המורה על <u>פיצול שבילים</u> (4), ממנו נמשיך בשביל המסומן בשחור להר ישי. שביל <u>צפית ממשיך</u> בסמ"ש <u>אדום</u> .		מהרחבת התצפית לירידה לקניון היבש	30 דק'
7		הוראות בטיחות בירידה לקניון והליכה עד למפל החלון	ראו <u>מגבלות ודגשי בטיחות</u> בפרטי היש"מ.	בירידה לקניון היבש, תמרור המורה על פיצול שבילים: שביל המסומן בירוק (המגיע ממעיין דוד, מהמקדש הכלקוליתי) ממשיך להר ישי, ושביל המסומן בסמ"ש <u>אדום</u> יורד אל הקניון היבש.		ירידה לקניון היבש (5)	5 דק'
8		א. הליכה ב. <u>מדבר בצל גשם</u> ושיטפונות	א. המשך משימת הדרך <u>זיהוי צמחים, בעלי חיים ואתרים שבמסלול (3)</u> ב. משמעות המושג <u>מדבר בצל גשם (8)</u> ותופעת <u>השיטפונות במדבר</u>	1. מדוע חלק זה של נחל דוד יבש. 2. משמעות השיטפונות באזור לאדם, לחי ולצומח.		ירידה לקניון היבש ולמפל החלון	30 דק'
9		מליחות ים המלח	הצגה – משימת חוליה ע"פ אגדה: <u>מדוע ים המלח מלוח (9)</u> .			מפל החלון (6)	20 דק'
10		הליכה	המשך משימת הדרך <u>זיהוי צמחים, בעלי חיים ואתרים שבמסלול (3)</u>	יש לשים לב למסלול: צועדים בחזרה בקניון עד לשביל המסומן באדום, המופיע בקיר הדרומי של הקניון, מטפים בזהירות וחוזרים אל שביל צפית, המסומן בסמ"ש <u>ירוק</u> , ובו ממשיכים בכיוון דרום-מזרח אל המקדש הכלקוליתי.		ממפל החלון למקדש הכלקוליתי	30 דק'

11	המקדש הכלקוליתי (7)	1. נוכחות האדם באזור 2. אוצרות הטבע בבקע יעד 2 התלמיד יצפה אל הגבול ואל המדינה השכנה ויאפיין את הגבול (עומות או שלום). יעד 3 התלמיד יזהה אפשרויות לשיתוף פעולה על בסיס הנצפה בנוף.	1. סקירה קצרה על נוכחות האדם באזור, למרות תנאיו הקשים, מהתק' הפרהיסטורית ועד היום. 2. תצפית לעבר ים המלח ומדינת ירדן: ישראל וירדן – המשאבים בבקע בעידן של שלום (10). 3. ארוחת צהריים.	בנקודה, אפשר לצפות אל אתרים שלא נצפו מהתצפית שבתחילת המסלול או לראות אותם אתרים מזווית נוספת. יש להסב שוב את תשומת לב התלמידים לגבול ישראל-ירדן העובר בים המלח (נראה רק במפה) ולהרי מואב.	באזור זה סיכוי רב שפני סלע.	30 דק'	
12	מהמקדש הכלקוליתי לכניסה לשמורת נחל דוד (8)	1. הליכה, כולל עצירות בדרך לרחצה, להפוגה ולהתרשמות.	שאלת דרך: מהם ההבדלים הבולטים בין הנוף בחלק זה של המסלול לנוף בשביל צפית?	ממשיכים צפונה, בהתפלצות השבילים פונים מזרחה, עוברים את מעיין שולמית וממשיכים במורד עד לנחל דוד. בהתפלצות פונים מערבה למפל דוד. לאחר התרשמות והפוגה, חוזרים בגדה הדרומית אל הכניסה לשמורה.	לאורך שמורת נחל דוד צמחייה ייחודית ומגוונת וכן עופות ובע"ח, ראו: תיאור האתרים שבמסלול.	90 דק'	
		2. דוד ושאל במדבר עין-גדי	א2. דוד נמלט משאל המלך אל מדבר עין-גדי, שמואל א, כד. ב2. דוד המלך ורשת העכביש – מדרש בראשית רבה.	המשך עיסוק בנוכחות האדם במדבר – אזור מקלט ומפלט.	אפשר לעסוק בכך בפינה יפה בהמשך הנחל או בפינה במצוק הצפוני שממנה רואים את פתחי המערות. אפשר לראות באזור גם יעלים.		
		3. מעגל של"ח וסיכום היש"מ יעד 4 התלמיד יציג במעגל של"ח מסקנה אישית שהסיק ממה שלמד על הקשר בין שלום בין מדינות לשלום בין חברים.	מעגל של"ח (11) – דיון במסר הערכי			30 דק'	
13	כניסה לשמורה (9)	סיום המסלול					

המחשבות ואמצעי עזר לניהול היש"מ

פעילויות ומשימות (1)

משימות הכנה לחוליות לפעילות ביש"מ

הכיתה תתחלק לשתי קבוצות, בכל קבוצה חמש חוליות.

משימת חוליה מס' 1

עליכם להכין פעילות בוקר מעוררת שאותה תעבירו לקבוצתכם אחרי ארוחת הבוקר. משך הפעילות כעשר דקות. מטרת הפעילות: גיבוש, היכרות בין חברי הקבוצה, התעוררות והוצאת מרץ. בהצלחה!!

משימת חוליה מס' 2

עליכם להכין צ'ופרים מקוריים ויצירתיים לחבריכם לקבוצה. את הצ'ופרים תחלקו בנקודה מסוימת במסלול במטרה לעודד וליצור אווירה טובה. לפני החלוקה, הסבירו את בחירתכם בצ'ופר זה.

משימת חוליה מס' 3

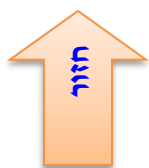
עליכם להכין הצגה שבעזרתה תסבירו מדוע ים המלח מלוח. את ההצגה תציגו בנקודה מסוימת בקניון היבש של נחל דוד.

משימת חוליה מס' 4

עליכם לתעד את הפעילות ואת החוויות שעברתם במשך היום ולהכין מצגת שבה נצפה בשיעור הסיכום ליש"מ.

משימת חוליה מס' 5

עליכם להכין שירים להשמעה במהלך הנסיעה בנושאים: עין-גדי, ים המלח, שלום, מדבר, מעיין.

מה אני מאחל היום (2)

- א. התלמידים ישבו במעגל.
- ב. יש לפזר את הכרטיסים במרכז המעגל.
- ג. שאלה: מה אתה מאחל היום לעצמך ולחברים בכיתה.
- ד. כל תלמיד בוחר בכרטיסייה, אפשר לבחור בכרטיסייה "אחר" אם רוצים לאחל משהו שלא רשום בכרטיסיות.
- ה. חשוב לבקש מהתלמידים להסביר את בחירתם בכרטיסייה מסוימת.
- ו. חשוב להקפיד על שיח קצר וממצה.
- ז. רוב הכרטיסיות מתייחסות לרגשות שיש בהם כדי לקדם אווירה חיובית במהלך היש"מ ולקדם את השיח בנושא שלום בין מדינות שיתקיים בדיון במסר הערכי.

הקשבה

שיתוף

הנאה

שמחה

איפוק

התחשבות

סקרנות

קבלה

שקט

השתתפות

למידה

חוויה

סבלנות

הזדמנות

הפתעה

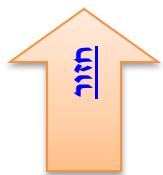
יחד

שינוי

חידוש

אחר

ויתור

זיהוי צמחים, בעלי חיים ואתרים שבמסלול (3)

צילום: רונית בין

ריכפתן מדברי

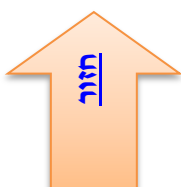
זוגן השיח

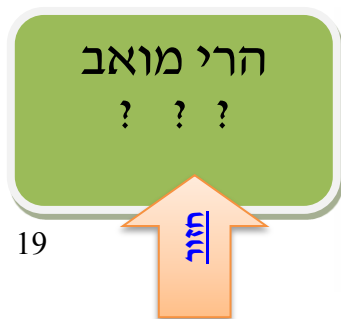
עליוס של חצב

היווצרות הבקע (4)

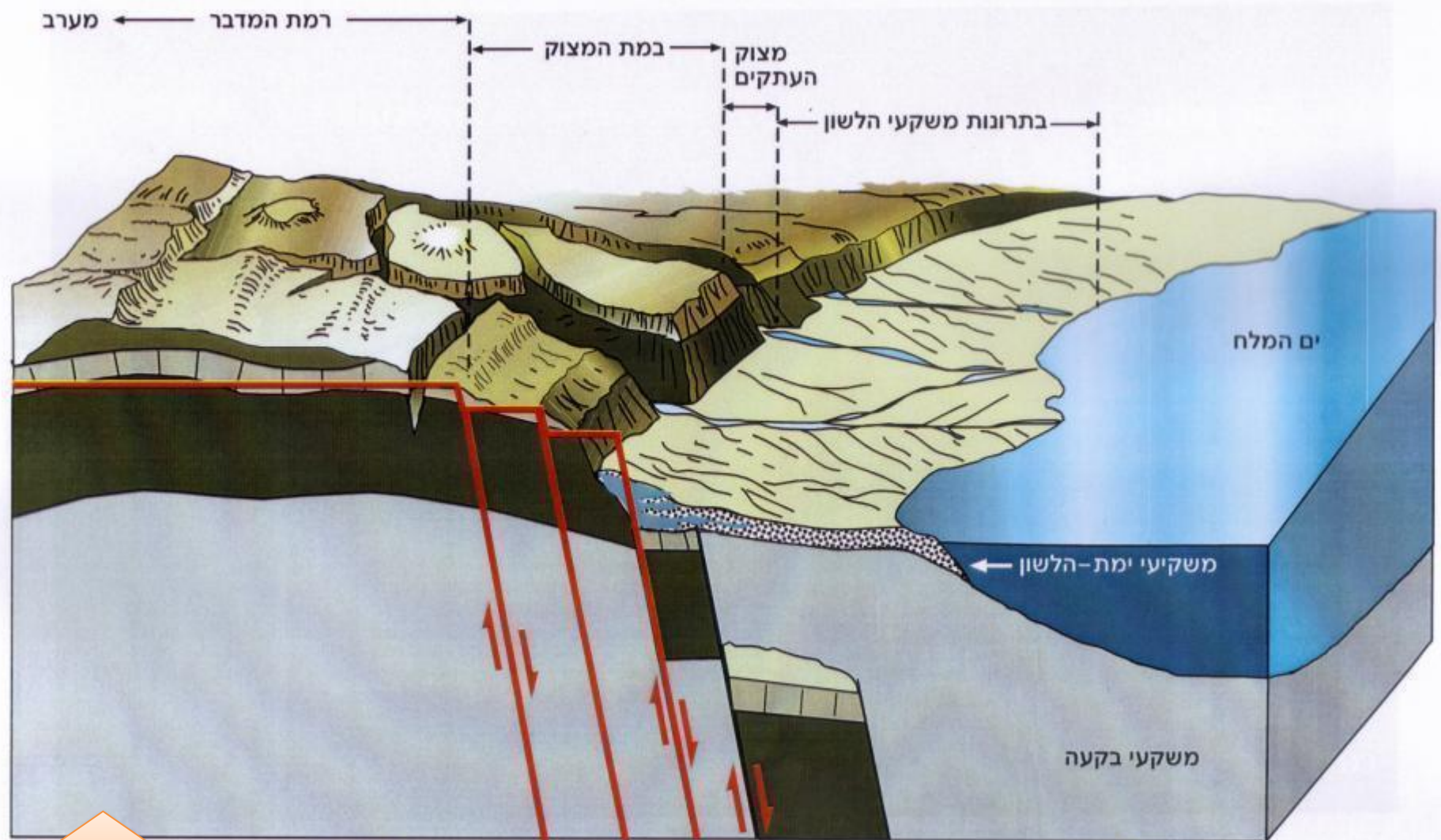
מתוך: מט"ח הספרייה הוירטואלית

צופים אל המרחב (5)

ממדבר יהודה לים המלח-חתך גיאולוגי

חזר

חיל
החינוך
והנוער

ערכת המחשבות להדרכת ידיעת הארץ

שמורת עין-גדי (7) – שרטוט
צילום השלט שבכניסה למסלול נחל צפית

מדבר בצל גשם

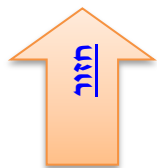
אפשרות נוספת להסברת המושג מדבר בצל גשם

ציוד נדרש: שבעה שלטים של שמות האזורים, ספוג, מים
לבקש שבעה תלמידים מתנדבים ולהעמיד אותם בשורה בצורה זו (אם אפשר, חשוב להעמיד אותם ממערב למזרח):

1. במערב יעמוד התלמיד הנמוך בקבוצה ויחזיק את השלט **"ים תיכון"**.
2. לידו (לכיוון מזרח) יעמוד ילד שגובהו זהה ויחזיק את השלט **"מישור החוף"**.
3. לידו שני תלמידים גבוהים יחזיקו את השלט **"הרי יהודה"**.
4. לידם תלמיד הנמוך מהם בצורה ניכרת יחזיק את השלט **"מדבר יהודה"**.
5. לידו יעמוד תלמיד שגובהו כגובה חברו או מעט נמוך ממנו ויחזיק בשלט **"ים המלח"**.
6. התלמיד האחרון יהיה גבוה מאוד ויחזיק בשלט **"הרי מואב"**.
7. המורה ייקח ספוג, יעמוד מאחורי הנציגים ויסביר איך נוצר מדבר בצל גשם.

הסבר

השמש והחום גורמים לאידוי מים מהים התיכון. אדי המים עולים מעלה ויוצרים ענן (הספוג שהמורה מחזיק ביד). העננים נעים לכיוון מזרח ומטפסים מעל להרי יהודה. ככל שהם עולים למעלה, כך הם הולכים ומתכווצים עד שהם לא יכולים להכיל יותר את המים שבהם. מה הם יעשו? יורידו גשם (המורה ישפוך מים על הספוג וכאשר הוא יגיע לתלמידים שמחזיקים את השלט **"הרי יהודה"**, הוא ילחץ על הספוג ויזיל את המים על **"הרי יהודה"**). העננים התרוקנו ממים כשהורידו אותם כגשם בהרי יהודה. כעת העננים הקלים והמרוקנים ממים יורדים לכיוון מזרח, אל מדבר יהודה. אך כיוון שהם אינם מכילים מים בתוכם, לא ירד גשם במדבר יהודה. מכאן העננים ממשיכים לים המלח, שמימיו מתאדים בשל מיקומו בבקע (מקום נמוך שבו טמפרטורות גבוהות), העננים מתמלאים שוב במים, מטפסים להרי מואב – שם יורידו שוב גשם (המורה ירטיב את הספוג, ילחץ אותו וירטיב את התלמיד שמחזיק בשלט **"הרי מואב"**). כך נוצר מצב שיורד גשם בהרים המקיפים את מדבר יהודה, אך לא במדבר עצמו. לכן, בגלל התנאים המקומיים, נוצר פה מדבר.

אגדה: מדוע ים המלח מלוח

לפני שנים רבות מספור, חי לו דיג עני לחוף ים שהירדן נשפך אליו. יומיום העלה מעט דגים בחכתו וחי מהם בצמצום. באחד הימים החמים במיוחד, תפס דג משונה – דג שכולו זהב. שמח הדיג והחליט למכור את הדג בשוק באותו יום, לקבל כסף רב ולשמח את לב אשתו. אך לפני שהספיק לשים אותו בסל, פתח הדג את פיו ודיבר בלשון בני אדם:

- תן לי לשוב לים ואתן לך כסף רב.
- מדוע אשיב אותך לים ואתה עצמך שווה הרבה כסף?

הוציא הדג תיבה מן המים וכך אמר:

- אם תשחרר אותי, תקבל תיבה זו. תיבת פלאים היא, המפיקה מלח ברגע שאומרים לה: "הצילו, הצילו". את המלח תוכל למכור, וכידוע לך מלח דבר יקר הוא בימינו.

ואכן, באותם היו ימים התבלינים יקרי מציאות, ובמיוחד היה קשה להשיג מלח. המשיך הדג: אם תאמר "אוזו רוזוקורוזו צ'יקי ריקי מוזמביקי" – תפסיק התיבה להפיק מלח.

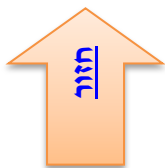
למד הדיג את המילים ורץ לביתו עם התיבה. מאז היה הדיג מפיק מלח מן התיבה ועד מהרה התעשר ואפילו קנה לו ספינת שעשועים, שבה היה מעביר אנשים מחוף הים אל חופו הנגדי.

את התיבה החזיק לידו בספינה.

יום אחד פרצה סערה בים. הספינה שקעה, והאנשים התחילו לטבוע. כדרך בני אדם הנתונים בסכנה, צעקו הטובעים "הצילו, הצילו", וקריאות אלו גרמו לתיבה להפיק מלח. המלח מילא את הסירה ונשפך לים. ניסה הדיג להיזכר במילה הארוכה המפסיקה את הפקת המלח – אבל לשווא!

הדיג המסכן טבע, ועד היום מופק המלח מן התיבה ושוקע במעמקי הים. על כן ים המלח כל כך מלוח. ואת המילה המדויקת המפסיקה את הפקת המלח – איש אינו זוכר.

מתוך: מכ"ם, מכון מופת

ישראל וירדן – משאבים בבקע בעידן של שלום

מאת: טליה שגב

לפניכם רשימת משאבים

1. אלו מהמשאבים קיימים בבקע?
2. אילו מהמשאבים האלו רואים בשטח?

- מים (ים, נחלים, מעיינות מי תהום, שיטפונות ועוד)
- חול
- חקלאות
- מלח
- מינרלים (גופרית, ברומ, מגנזיום, סידן, נחושת, אשלגן ועוד)
- תיירות
- מעיינות מרפא
- מרחצות מרפא – ברכות מלח ובוץ
- חשמל
- פחם
- עצי תמר
- ערוצים קניוניים
- אתרים ארכיאולוגיים
- נמל
- תעסוקה
- ערכי טבע – שמורות טבע, בעלי חיים וצמחייה ייחודיים, נדידת ציפורים
- נאות מדבר
- צליינות

3. סמנו את המשאבים הקיימים באזור זה והמשותפים לישראל ולירדן.
4. הציעו שלושה רעיונות לשיתופי פעולה בין שני הצדדים העשויים לתרום לשלום בהקשר למשאבים אלו.

המסר הערכי: באחריותי לפעול בסביבתי הקרובה להשכנת שלום, ליצירת אקלים חיובי ולקידום הישגים.

כללי שיחה

- א. שיחה במעגל.
- ב. דיבור ברשות.
- ג. משפט קצר.
- ד. הקשבה.
- ה. תגובה עניינית ולא-שיפוטית.

שאלות מנחות

1. מה למדנו היום שהיה חדש עבורכם?
2. בתחילת היום, בחרתם ב**כרטיסייה המשקפת את שאתם מאחלים לעצמכם ולחברים בכיתה**. כיצד האיחול שבו בחרתם בא לידי ביטוי במהלך היום?
3. במה השפיעה בחירתכם על האווירה הכללית בקבוצה?
4. מה הייתם משפרים ומה משמרים? נמקו.
5. המורה יפזר שוב את **כרטיסיות האיחולים** וישאל: לדעתכם, איזה איחול נדרש ביותר כדי לקדם ולפתח שלום בין ישראל לירדן?
6. לדעתכם, איך כל זה (לאור התשובות שענו התלמידים לשאלה 5) קשור לכל מה שחווינו, שראינו, שלמדנו היום?
חשוב לכוון לכך שכדי לקדם הישגים ואווירה חיובית בכיתה או בקבוצה נדרשים שיתוף פעולה, ויתור, הקשבה, למידה וכו'. גם כדי לקדם אווירה חיובית בין מדינות ושלוש ביניהן, על שני הצדדים לראות את המשותף, את ההזדמנות, להבין את הצרכים של האחר ולהבין שלפעמים צריך גם לוותר.

בואו נעשה שלום קטן

צוות קרוסלה

מילים: לאה נאור

לחן: משה וילנסקי

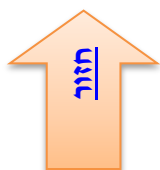
בואו נעשה שלום קטן,

אני אתך, אתה אתי.

בואו נעשה שלום קטן,

שלום קטן, אמת.

(להמשך שירונט ביוטיוב)

[שמואל א, כג, כט](#)

[שמואל א, כד, א](#)

[שיר השירים א, יד](#)

ביבליוגרפיה מומלצת

- הירשפלד, יזהר (2006), עין-גדי – כפר גדול מאוד של יהודים, אוניברסיטת חיפה.
- מרקוס, מנחם (1984), מדבר יהודה הצפוני ומדבר יהודה הדרומי, תל-אביב: החברה להגנת הטבע.
- מרקוס, מנחם (2003), [טיולי ישראל דרום](#), ירושלים: כתר.
- ספי, בן-יוסף (עורך) (2001), מדריך ישראל החדש, מדבר יהודה ובקעת ים המלח (כרך 13), תל-אביב וירושלים: משרד הביטחון, ידיעות אחרונות, כתר.
- שמיר, שמעון (2012), עלייתו ושקיעתו של השלום החם עם ירדן: המדינאות הישראלית בימי חוסיין, תל-אביב: הקיבוץ המאוחד.

קישורים אינטרנטיים נוספים

- [איך תיראה התיירות בים המלח? – נשאל את הירדנים](#) – מגפון.
- [איכות הסביבה](#) – שיתוף פעולה עם ירדן להקמת פורמים סביבתיים במפעל ים המלח הירדני.
- [אתר של"ח וידיעת הארץ מחוז דרום](#).
- [בולענים בים המלח](#) – חדשות ערוץ 2, יוטיוב.
- [בולענים מסכנים את ים המלח](#) – ערוץ 2 (10 דק').
- [ההיסטוריה האנושית של ים המלח](#) – מועצה אזורית מגילות.
- [היווצרות השבר הסורי אפריקאי](#) – יוטיוב.
- [הסכם השלום בין ישראל לירדן](#) – מט"ח.
- [הסכם השלום עם ירדן](#) – ויקיפדיה.

- [הסכם השלום עם ירדן](#) – יוטיוב.
- [הסכם להנחת תעלת הימים](#) – חדשות ערוץ 1, יוטיוב.
- [הצעות לשיקום ים המלח](#) – סבבה.
- [התאמת צמחים לתנאי מדבר](#) – סנונית.
- [זבובים ללא גבולות](#) – מסע אחר.
- [ים המלח, אחד יחיד ומיוחד](#) – שיעור וירטואלי, יוטיוב.
- [ים המלח, בין שימור לפיתוח](#) – מט"ח.
- [ים המלח מתכווץ – הנזק לים המלח](#) – פורטל מחזור.
- [לציפורים אין גבולות](#) – שיתוף פעולה אזורי בין ישראל לירדן לקידום חקלאות ידידותית לסביבה.
- [מגוון ירוק וחום, שמורת עין-גדי](#) – מט"ח.
- [מי עין-גדי](#) – סרטון במט"ח.
- [מרכז מבקרים ים המלח.](#)
- [מרכז מידע ים המלח והערבה](#) – שיתוף פעולה אזורי עם עמיתים מירדן ומהרשות הפלשתינאית בעניין מדע ים המלח.
- [על גבול ועל גבול ישראל-ירדן](#) – דעת.
- [פרויקט תעלת הימים בין ישראל לירדן](#) – מגפון.
- [קרבות יעלים](#) – יוטיוב.
- [שמורת עין-גדי](#) – יוטיוב.
- [שמורת עין-גדי](#) – סרטון במט"ח.

